

Text: Iveta Grznárová
Foto: Peter Mayer

Učiteľ Peter Farárik

Aj na dedinách sú školy, ktorý inšpirujú celé Slovensko

ZAŽIL UČENIE NA SÚKROMNEJ AJ ŠTÁTNEJ ŠKOLE A TVRDÍ, ŽE MAJÚ ROVNAKÉ MOŽNOSTI DOCIELIŤ, ABY ICH ŽIAKOV UČENIE BAVILO. NA ŠKOLE BAKOMI V BANSKEJ ŠTIAVNICI, KDE AKTUÁLNE PÔSOBÍ, TO TAK NAOZAJ JE. PETER FARÁRIK SA POPRI UČENÍ VENUJE AJ METODIKE: AKO TVORCA PORTÁLU LEPŠIA GEOGRAFIA ČI ČLEN KOMISIE, KTORÁ MÁ NA STAROSTI ZMENU OBSAHU VZDELÁVANIA.

Svojho času ste sa vyjadriť, že sa to s kritikou slovenského školstva dosť preháňa. Stále si za tým stojíte?

To som povedal? Ale áno, niekedy sa naozaj príliš kritizujú, alebo len tak zo zvyku. Sčasti sú na to, samozrejme, dôvody. No príliš sa pri tom zovšeobecňuje. V spoločnosti celkovo vznikol obraz, že naše školstvo je úplne úbohé, čo sa naozaj nedá povedať plošne. Medzi školami sú veľké rozdiely. To, že mladí ľudia odchádzajú na vysoké školy do zahraničia, sa veľakrát poháňa aj tým, že imidž slovenských vysokých škôl je zlý. Nie je to však úplne namieste. Nie každá škola je super, ale dovoľím si povedať, že niektoré katedry a odbory sú kvalitné aj na Slovensku. Aj medzi základnými a strednými školami sú veľké rozdiely.

Je teda nemožné hovoriť o našom školstve ako celku?

Môžeme o ňom hovoriť ako o celku, ale tým ho priemerujeme. A vieme, že priemer môže skresľovať a býva zradný. Môžeme sa tak porovnávať so zahraničím, ale naše lepšie školy sa v takomto porovnaní stratia. Dokonca platí, že rozdiely bývajú aj medzi triedami, že je dôležité, aký konkrétny učiteľ v nich učí. Kvalita poskytovaného vzdelania tak môže byť odlišná aj v rámci jednej školy.

Nie je však práve toto slabina slovenského školstva? O celkovej kvalite predsa rozhodujú najslabšie články. Samozrejme, nemalo by to tak byť. Aj cieľom ministerstva a reformy vzdelávacieho systému je, aby dieťa získalo kvalitné vzdelanie na ktorejkoľvek škole zaradenej v systéme škôl. Na druhej strane, rozdiely v kvalite zákonite zostanú. Ideálny stav, v ktorom je každá škola dokonalá, neexistuje nikde na svete. Učitelia sú rôzni, aj školy musia byť rôzne. No malo by sa to aspoň približovať. Príkladom rôzne kvalitných učiteľov na školách som chcel poukázať skôr na niečo iné. Kritika nášho školstva totiž smeruje často k tomu, že nech sa škola akokoľvek snaží, nedokáže poskytnúť kvalitné vzdelávanie, lebo je zle nastavený systém. Vychádza sa z toho, že máme zastarané kurikulum, teda obsah toho, čo sa žiaci v škole učia, že je to celé zlé a akýmkoľvek spôsobom k tomu škola pristúpi, nemôže z toho vzniknúť niečo dobré.

A toto podľa vás nie je pravda.

Ani ja sám netvrdím, že súčasné kurikulum je ideál, našťastie sa to práve v tomto období začína meniť. No aj v súčasnom nastavení majú učitelia relatívne veľkú slobodu. A často si to neuvedomujú. Školy dnes môžu robiť mnoho po svojom, učiť napríklad v 90-minútových blokoch, vyučovať vekovo zmiešané skupiny, organizovať tematicky, projektovo a rôzne inak zamerané dni, vytvoriť si vlastné predmety, učiť zážitkovo, bádateľsky. V podstate ich na to ministerstvo aj vyzýva, v oficiálnych dokumentoch je to dávno uvedené. Nikde sa nepíše - postavte sa pred tabuľu a hustite 45 minút do detí učivo.

Ja sa stretávam s tým, že ak takto učiteľia neučia, nestihnú deti naučiť predpísané učivo. Alebo majú konflikty s kolegami, ktorým sa ich inovátné metódy nepozdávajú.

Závisí to asi od predmetu. Obsah každého predmetu je rozpisovaný v rámci Štátneho vzdelávacieho programu. Kým napríklad obsah slovenského jazyka a literatúry je rozpisovaný miestami až šialene detailne, obsah geografie je stanovený relatívne vágne. Učiteľ má však pri každom predmete manévrovací priestor. Ako sa bežne hovorí - učíme žiaka, nie učivo. Nemá zmysel sa doňho snažiť nahustiť čo najviac vedomostí za každú cenu. Niekedy je lepšie hlbšie sa venovať pochopeniu len niekoľkých vybraných a dôležitých tém, ako venovať čas a pozornosť učeniu veľkého množstva izolovaných a neraz zmysel nedávajúcich poznatkov, ktoré si väčšina žiakov i tak nezapamätá. Plánovaná kurikulárna reforma smeruje práve k tomu, aby sa vo vzdelávaní kládol dôraz na rozvoj praktických zručností a kompetencií žiakov, a nie na memorovanie faktov. Snažiť sa odučiť všetko hlava-nehlava, len aby som naplnil nejaký plán aj napriek tomu, že to nedáva zmysel mne ani žiakom, je to ako snaha navštíviť všetky známe pamiatky

Paríža za jeden deň. Možno sa to dá, ale skôr ako zážitok a poznatky získate stres a frustráciu.

Rozvíjať kompetencie a nebyť len sprostredkovateľom hotových poznatkov bude pre učiteľov zrejme náročnejšie. Určite áno, lebo rozvíjať akékoľvek zručnosti je náročnejšie ako sprístupňovať žiakom súbor faktov. To už vyžaduje väčšie učiteľské majstrovstvo, a na to nie sme až takí pripravení. Málokto nás na vysokých školách učil, ako to robiť. No ministerstvo sa naozaj snaží a veľa peňazí z plánov obnovy pôjde práve na vzdelávanie učiteľov. Po novom budú môcť

napríklad kurzy za kredity - ktoré následne učiteľom zvyšujú plat - poskytovať aj mimovládne organizácie. Doteraz sa dali získať len za kurzy od štátnych organizácií, ktoré však v mnohých oblastiach neposkytovali dostatočnú kvalitu a nevedeli ňou konkurovať tretiemu sektoru a projektom typu Komenského inštitútu. Tie sa totiž svojej agende venujú roky, prinášajú vzdelávacie inovácie, nové metódy a sú silnými nositeľmi pozitívnych zmien v slovenskom školstve.

Raz ste povedali, že školstvo na celom svete je v kríze, lebo svet sa vyvíja oveľa dynamickejšie ako kedykoľvek predtým. Stále je tá kríza aktuálna?

Možno sa mýlim, ale prinajmenšom v našom civilizačnom okruhu neprebíhala posledných 150 rokov debata o tom, či majú školy alebo školské vzdelávanie nejakú hodnotu. Bralo sa to ako samozrejmosť. No teraz sa hodnota školského vzdelávania z rôznych dôvodov spochybňuje. Nielen preto, že úplne nezaručuje vyššie spoločenské postavenie či vyšší príjem - nie je tam priama úmera, ale aj preto, že človek má možnosť vzdelávať sa aj mimo školy, čo v minulosti nebolo také dostupné. Sú ľudia, ktorí sa vypracovali v podstate len samoštúdiom a dnes sú veľmi úspešní.

V skutočnosti však školu potrebujeme stále, len z iných dôvodov, nie?

Áno, preto sa logicky musí zmeniť prístup a treba si kľásť otázky, čo je cieľom školy. Už to určite nie je len získanie nejakého všeobecného vzdelania. Aj keď poznatky sú, samozrej-

“Posledných 150 rokov neprebíhala debata o tom, či majú školy hodnotu. Bralo sa to ako samozrejmosť. Ale teraz sa hodnota školského vzdelávania spochybňuje.

Peter Farárik

Vyšťudoval učiteľstvo (ekológia a geografia) na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Tri roky učil na gymnáziu a súkromnej základnej škole v Skalici, aktuálne vyučuje geografiu a informatiku v súkromnej základnej škole Bakomi v Banskej Štiavnici. Začiatkom roka 2015 spustil metodický portál www.lepslageografia.sk, v rámci ktorého tvorí a publikuje množstvo inovatívnych vzdelávacích materiálov pre učiteľov a žiakov. Je členom ústrednej komisie Štátneho pedagogického ústavu pre vzdelávaciu oblasť Človek a spoločnosť. S partnerkou a tromi deťmi žije v Banskej Štiavnici.

me, základ, nezatrucujem ich dôležitosť. Akýkoľvek poznatok, ktorý máme, je fajn, aj keď ho možno prakticky nevyužijeme. Človeka to však prehlbuje, lepšie rozumie svetu okolo seba a má sa o čom rozprávať s rôznorodými ľuďmi pri pive – pri najmenšom. Aj keď hovoríme o kompetencii kultivovane diskutovať, argumentovať, vymieňať si názory – čo by sa v škole malo rozvíjať – bez znalosti aspoň základných poznatkov to nejde. Mať názor je fajn, ale musí byť podložený faktami. Inak vieme, ako sa to končí – nepodložených názorov je na sociálnych sieťach nespočetne a spôsobujú spoločenské problémy.

Problém je však nastaviť ono obsahové minimum?

No, naozaj nie je úplne ľahké stanoviť, čo z toho širokého pemza zručností a poznatkov, ktoré ako ľudstvo máme, vtlesnať do obmedzenej časovej dotácie, ktorú máme v škole k dispozícii. V každej krajine o tom prebiehajú debaty. Niektorí tvrdia – rozvíjajme viac čitateľskú gramotnosť, iní – nie, radšej nech sa žiaci venujú audiovizuálnej tvorbe a podnikateľským zručnostiam. Niektorí by iste povedali, že náboženstvo nemá čo robiť v škole, iní, že tam, naopak, byť musí. Keby sme išli v debatách ešte ďalej, nebola by dokonca zhoda ani v tom, ktoré predmety sa majú v škole vyučovať. Berieme to do veľkej miery zvykovo – takto to je, ale keď sa zamyslíte, mohlo by to byť aj inak. Prečo sa žiaci oboznamujú s literárnymi dielami, ale nie s filmami či významnými skladbami? Prečo na výtvarnej výchove majú maľbu, ale len okrajovo sa venujú fotografii? Takýmito otázkami by sa dal rozbiť celý koncept.

Vy máte zaujímavú skúsenosť z praxe. Ste autorom metodického portálu Lepšia geografia, v rámci ktorého ste vytvorili a publikovali množstvo inovatívnych vzdelávacích materiálov pre učiteľov a žiakov. V istom zmysle možno hovoriť o výskume, vnímate, na čo žiaci najlepšie reagujú. Nenazval by som to výskumom, ide o pozorovanie na obmedzenej vzorke žiakov. Bolo by však zaujímavé, keby sa takéto výskumy robili, lebo pedagogika je veda a skutočne by sa mohlo hĺbkovo skúmať, čo v rámci výučby funguje a čo nie. No aj v rámci mojej praxe sa ukazuje, že deti sú rôzne a často ich zaujme niečo, čo by človek nečakal. Napadá mi, ako som so šiestakmi robil tému podnebie Afriky, oboznamoval ich s klimatickými grafmi. Boli medzi nimi aj chalani, ktorí dostali tabuľky s údajmi o zrážkach a ich úlohou bolo spraviť

viť na štvorčekový papier graf. Oni však nechceli spraviť len jeden, pýtali si ďalšie na doma. Je až nepochopiteľné, že by to niekoho mohlo až takto baviť. Sú deti, ktoré rady pracujú so slepou mapou, aj ja som bol také dieťa, že som v desiatich sám od seba rozoznal všetky štáty Európy a Afriky. A potom sú žiaci, ktorí to nenávidia, nedáva im žiadny zmysel, prečo by mali vedieť polohu nejakých štátov na mape alebo hlavne mestá a podobne.

Čo z tejto rôznorodosti vyplýva pre výučbu?

Že ju treba urobiť rôznorodou. Raz sa sústrediť na vedomosti a fakty, potom na získavanie kompetencií, striedať prácu v skupine s individuálnou, obmieňať formy, metódy a zadania, aby to nebolo šablónovité. Sú však aj žiaci, ktorí nemajú radi, keď učiteľ obmieňa metódy a vymýšľa. Majú radi, že si na niečo zvyknú, cítia sa tak bezpečne. Učiteľ musí poznať svojich žiakov a takpovediac im ušit učenie na mieru.

A čo najlepšie funguje vám?

Keď majú čo robiť. Ak to žiakov naozaj baví, nevyrušujú, sústredia sa a ani nevedia, ako sa učia. Potvrďuje sa mi, že ich baví pracovať v skupinách. Každý to pozná – riešite nejakú ťažšiu úlohu, nejde vám to, tak to radšej necháte tak. V skupine je veľká šanca, že sa na tú úlohu niekto chytí, a tým posunie aj ostatných. Keď si žiaci na prácu v skupine zvyknú, cítia sa viac v bezpečí, naučia sa efektívne spolupracovať a vzájomne sa posúvať. Dôležité je aj to, aby žiaci nemali neustály pocit ohrozenia zo zlej známky. My to nemáme v škole tak, že by im hrozil nejaký postih, aj keď sa im práve darí menej. Dostávajú okamžitú spätnú väzbu, prebieha častá reflexia, »

z chýb sa majú šancu poučiť a majú dostatok času na zvládnutie toho, čo zvládnuť treba. Keď som chodil do školy, prebiehalo to tak, že učiteľ položil na konci hodiny pár otázok k učivu a keď žiak nevedel, dostal malú pätku. To bol stres a nemám pocit, že by bol pre učenie pozitívny. Obávam sa, že to takto prebieha na mnohých školách ešte aj v súčasnosti. Dosť sa podceňuje celková atmosféra školy. Ak sa žiak cíti v školskom kolektíve dobre, určite je potom ochotnejší, uvoľnenejší a má väčšiu chuť učiť sa.

Mimochodom, vy žiakom nediktujete poznámky?

Ja sám to síce nerobím, no mať nejaký písomný záznam z hodiny v princípe vôbec nie je zlé. Akurát by to nemalo tvoriť gro hodiny: že učiteľ diktuje a žiaci si bezducho píšú. Nedávno ma však zaujalo, ako sa jedno dievča, ktoré k nám prestúpilo z inej školy, spýtalo, prečo sú u nás hodiny také čudné. Prečo si normálne nediktujeme poznámky. Nevyslovila to, ani ja som to nevyslovil, ale v podstate je pochopiteľné, prečo jej to chýba: lebo takýto model je pre žiaka jednoduchší. Nemusi pri tom rozmýšľať, je istota, že sa ho učiteľ nič nespýta, má pokoj. Naopak, pri aktivitách, ktorým sa venujeme v našej škole, musia premýšľať alebo niečo tvoriť prakticky stále. Nie je ľahké byť tak dlho sústredený a makať, no aspoň sa nenudia. Všetci sme absolvovali rôzne školenia, na ktorých sme štyri hodiny len počúvali a vieme, ako to človeka dokáže energeticky vysať. Také workshopy sú už oveľa zaujímavejšie. Každý dospelý si prostredníctvom takejto skúsenosti môže uviesť, aký je to pre dieťa odlišný zážitok – len tak v škole sedieť a počúvať, alebo niečo tvoriť, o niečom diskutovať, riešiť nejaký problém.

Máte skúsenosť so štátnou aj súkromnou školou. Dali by sa tieto metódy aplikovať aj v štátnej škole?

Platí, že čokoľvek, čo je možné na súkromnej škole, je možné aj na štátnej. Mnohé tieto takzvané štátne školy sa veľmi rýchlo a dramaticky menia. Rád by som napríklad spomenul Základnú školu Brehy, čo je obec pri Novej Bani. V priebehu niekoľkých rokov sa tá škola zmenila z klasickej vidieckej na inovatívnu modernú školu, kam sa chodia pozeráť učiteľia z celého Slovenska. Neustále motivujú učiteľov k vzdelávaniu, úplne zmenili priestory – aj prostredníctvom rodičov, ktorých aktivizovali –, zo starej kotolne napríklad vytvorili komunitný priestor s knižnicou. Ak toto dokáže relatívne malá vidiecka škola za niekoľko rokov, teoreticky je to možné na akejkolvek škole. Závisí to predovšetkým od vedenia a potom od kolektívu. Toto je možno aj odpoveď na náreky – och, čo bude s vidieckymi školami, žiaci odchádzajú do mesta! Toto je síce často pravda, no dedinské aj akékoľvek iné školy môžu ponúknuť pridanú hodnotu – že sa fakt menia. A môžu sa stať, naopak, atraktívne aj pre žiakov z miest. Napríklad aj v Štiavnických Baniach je veľmi populárna škola, v ktorej sa deti starajú o dravce, neustále pribúdajú ďalšie zvieratá a starostlivosť o ne je zakomponovaná do života školy. Navštevujú ju deti zo širokého okolia, vozí ich dokonca školský autobus. V súčasnosti to už naozaj nie je ako kedysi, že 99 percent žiakov chodilo do spádovej školy. A teraz už veľmi odbieham,

ale je to zaujímavá téma – tie ranné zápchy a plné parkoviská okolo škôl nie sú o tom, že deti sú lenivé. Ony len chodia do školy často fakt ďaleko. Takže keby sme docielili stav ako vo Fínsku, že všetky školy budú mať podobnú úroveň, prospelo by to životnému prostrediu aj doprave.

Ste súčasťou komisie, ktorá má na starosti premenu v obsahu vzdelávania. Kedy sa začnú zavádzať do praxe?

V priebehu najbližšieho roka sa bude tvoriť zmena kurikula, teda obsahu vyučovania. Potom sa to bude pilotovať na viacerých školách, až následne sa to zavedie plošne. Keď sme sa o tom bavili, smial som sa, že môj syn Kamil, ktorý sa tento rok narodil, bude prvý, koho sa táto zmena bude naplno týkať.

Takže svojmu synovi doslova pripravujete budúcnosť.

Veru tak (úsmev). Cieľ má byť premena školy, akú poznáme dnes, na školu, akú poznajú vo vyspelých štátoch sveta. Rozriedi sa množstvo obsahu a väčší dôraz sa bude klásť na kompetencie, ktoré sa budú integrovať do jednotlivých predmetov: od čitateľskej, finančnej gramotnosti, cez akékoľvek IT zručnosti, schopnosť diskutovať, vyhľadávať si informácie na internete, spracúvať ich. No chápem, že sa to nestretne s pochopením všetkých. Mám kolegov, ktorým je ľúto, že sa žiaci už nebudú učiť napríklad o Kolumbii. No asi má predsa len väčší význam, ak sa v rámci geografie budú venovať napríklad simulovaniu situácie, že sa okolo mesta ide stavať obchvat a existujú tri varianty jeho realizácie. Každá skupina žiakov si ich naštuduje a rozhodne sa,

ktorý variant je podľa nej najlepší. Že napríklad tretí, hoci je najdlhší a najdrahší, ale nepretína chránenú oblasť a netreba pri ňom stavať protihlukovú stenu. Takéto zadania im rozširujú občiansku angažovanosť, a pritom je to stále geografia. Zároveň ich to učí, že v reálnom živote neexistuje jediná správna odpoveď, že svet nie je čierno-biely. Na Západe sa v rámci geografie riešia témy ako globalizácia, urbanizácia, migrácia, klimatická zmena, ekonomické vzťahy a prepojenia a podobne. Dostala sa mi do rúk jedna nemecká učebnica a Slovensku v nej bola venovaná dvojstránka. Nepísalo sa na nej však o Tatrách, boli sme uvedení ako prípadová štúdia krajiny, ktorá sa ekonomicky rýchlo vyvíjla rozvojom automobilového priemyslu. Čiže žiaci sa naďalej stretnú s vybranými štátmi, ale inak. A podobne to funguje aj pri iných predmetoch.

Minister školstva sa nedávno vyjadril, že za najväčší problém školstva považuje status učiteľa. Podľa mňa sa už zlepšuje. Ako to vidíte vy?

Tiež sa mi to tak javí. Zároveň úprimne hovorím, že sám som na vlastnej koži nikdy nezažil, že by bolo učiteľské povolanie dehonestované, alebo by som sa nebudaj hanbil za to, že som učiteľ. Na druhej strane, ak majú učiteľia zlé meno, môžeme si za to určite aj sami. Mne osobne chýba, že nás je v spoločnosti málo počuť. Kto je mediálne známy učiteľ? Človek by očakával, že sa nájdú učiteľia, ktorí budú písať stĺpčky, blogovať, verejne sa aktívne angažovať. Keby sa tak dialo, určite by nás a našu prácu spoločnosť viac chápala a rešpektovala. ■

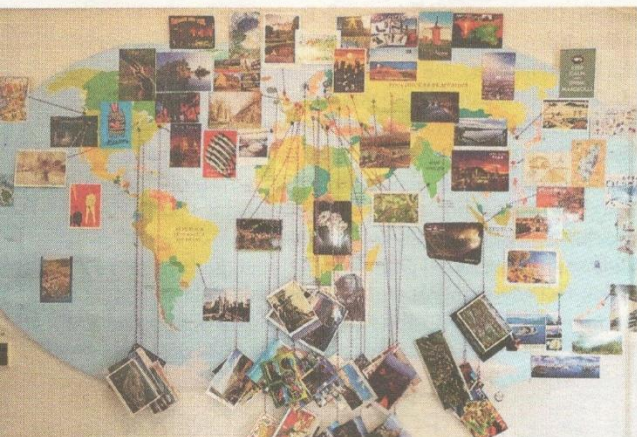
„Ja sám poznámky nediktujem, no mať písomný záznam z hodiny vôbec nie je zlé. Akurát by to nemalo tvoriť gro hodiny: že učiteľ diktuje a žiaci si bezducho píšú.“

Škola hrou 21. storočia

NA TO, AKO BY MALO VYZERAŤ SÚČASNÉ VZDELÁVANIE, SA NÁZORY RÔZNA. NO JEDNO JE ISTÉ: MALO BY BAVIŤ ŽIAKA AJ UČITEĽA. PETROVI FARÁRIKOVI SA TO DARÍ. PRINÁŠAME VÁM JEHO TIPY NA GEOGRAFICKÉ ÚLOHY, KTORÉ SI MÔŽETE VYPRACOVAŤ AJ DOMA. A UKÁŽKY ZO ŠKOLSKÝCH PROJEKTOV.

Odkiaľ pochádza vaše oblečenie?

Geografia je všade, preto nechýba ani u vás doma. Chcete, aby si vaše deti upratali či vytriedili oblečenie a zároveň bádali? Môžu skúmať pôvod svojho oblečenia. Ku každej krajine zapíšu počet kusov, získané údaje vyznačia do grafu a vytvoria z nich jednoduchú tematickú mapu. Stačí si k tomu vytlačiť obrysovú mapu sveta z internetu.

ZAÚJÍMAVÝM ŠKOLSKÝM ZADANÍM je aj vymieňanie si pohľadníc s ľuďmi zo sveta cez stránku postcrossing.com.

Ako žijú ľudia vo svete?

Nároky a túžby ľudí sú rôzne, všetci však chceme to základné – zabezpečiť bývanie a spokojný život pre svojich najbližších. Navštívte viac ako 300 rodín z desiatok štátov sveta a spoznajte, ako žijú. Kde varia, spia, chodia na záchod a ako sa umývajú? Na tieto aj ďalšie otázky vám dajú odpovede stovky fotografií v jedinečnom projekte Dollar Street (gapminder.org/dollar-street).

AKTIVITY ROZVÍJAJÚCE kritické myslenie a uvažovanie v súvislostiach majú mať v škole svoje pevné miesto.

Množstvo otázok k jednej fotografii

Dobrá fotografia môže povedať viac ako množstvo slov. Vyberte si zaujímavú fotografiu a spolu s deťmi ju podrobne preskúmajte. Postupovať môžete od otázok, ktoré sa týkajú celkového obsahu fotografie, až po tie, ktoré sa zameriavajú na detaily. Napríklad: čo fotografia znázorňuje? Ako by ste fotografiu pomenovali, ak by ste boli editor novín? Kde bola vytvorená? Aké podnebné pásmo má lokalita na fotografii? Podľa čoho si to myslíte? Kto sú ľudia na fotografii a čo robia? Čo vypovedá architektúra domov o ekonomickej rozvinutosti, podnebí a kultúre daného miesta? Na rozvinutie kreativity môžete siahnuť aj po špekulatívnych otázkach typu Čo by sa stalo, ak...? Čo by ste robili na mieste ľudí z fotografie vy? Deti môžu formulovať aj svoje vlastné otázky, na ktoré odpovedá vždy niekto iný. Otázky sa môžu začínať na Čo...? Kde...? Prečo...? Kedy...? Kto...? Ako...? Čo ak...? Zaujímavé fotografie vzbudzujúce zvedavosť nájdete napríklad v pravidelnej rubrike online vydania The New York Times pod názvom What's Going On in This Picture?

ZÁŽITKOVÉ VYUČOVANIE

v uliciach mesta vo vekovo zmiešaných skupinách.

